

Fenomeni potrošačke kulture i njihov uticaj na maloletnički kriminal u Srbiji

Dr Olivera Pavićević*

Mr Sergej Uljanov

Uvod

Gotovo da nema nijedne negativne društvene pojave u sprskom društvu koja se u manjoj ili većoj meri ne može dovesti u vezu sa masivnim društvenim razaranjem iz devedestih godina prošlog veka. Posebno, kada je reč o najrazličitijim oblicima kriminala, taj period se može posmatrati kao doba sveopšte kriminalizacije društva i potpune konverzije društvenih vrednosti, koja je omogućila da se na svim društvenim nivoima malverzacije razumeju kao najuspešnije sredstvo borbe za opstanak jer ih je legitimisala politička elita u okolnostima socijalnog haosa. I nakon skoro dvadeset godina koje su protekle od tog vremena može se govoriti o posledicama koje se osećaju u svim društvenim sferama, a stanje permanentne krize koja se iz tranzicione nastavila u ekonomsku, čini društvo nesposobnim da u potpunosti sagleda i koncipira socijalnu politiku koja će na adekvatan način tretirati problem maloletničkog kriminala.

Razumevanje promena koje je donela traumatična transformacija srpskog društva predstavlja korak u sagledavanju uzroka koji dovode do maloletničkog kriminala uvažavajući činjenicu da se oni više ne mogu objašnjavati isključivo konfuzijom procesa tranzicije, već postaju uslovljeni posttranzicionim promenama i efektima novog društvenog ambijenta.

Transformacija koja je započeta osamdesetih godina prošlog veka odvijala se na političkom, ekonomskom i kulturnom planu uvodeći neoliberalni kapitalizam u srpsko društvo, pri čemu, promene na kulturnom planu, koje su bile izuzetno dramatične, ostaju u senci političkih i ekonomskih potresa. Vakuum koji je nastao omogućio je haos različitih vrednosnih koncepata koji su u velikoj meri bili deo političke mobilizacije, dok je nezaustavljivo prodirala „brutalna ideologija tržišnog fundamentalizma” i vrednosne orijentacije potrošačke kulture, izazivajući komercijalizaciju i banalizaciju društvene stvarnosti.

* Dr Olivera Pavićević je naučna saradnica u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja. olja64@eunet.rs

Mr Sergej Uljanov je službenik Uprave za međunarodnu policijsku saradnju MUP-a Republike Srbije i istraživač saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu. sputnik970@gmail.com

Novi socijalni realiteti izmenjeni su u meri koja zahteva multivalentno opisivanje složenih i višedimenzionalnih procesa u svim društvenim sferama, posebno odnosa između kulture i svakodnevnog života. Promene na planu kulture kao aspekta ljudskog života koji „duboko zadire u unutrašnjost individualnog i grupnog života” predstavlja najznačajnije polje za razumevanje ljudskih vrednosti, pri čemu analiza i dešifrovanje antropološko-kulturne paradigme jednog društva treba da rastumači odnos pojedinca i sveta u kome živi.²

U ovom radu su izdvojene dve teme koje će biti predmet analize značajne za populaciju adolescenata u Srbiji. To su promene na planu dinamike *maskuliniteta* i porast materijalističko-hedonističke vrednosne orijentacije kao rezultat prodora ekonomije poznog kapitalizma i sa njom povezane potrošačke kulture, konzumerizma i industrije zabave.

Maskulinitet

Analizirajući vezu između obrazovanja, nejednakosti i socijalnog identiteta Konel (Connell) je pokazao kako ličnost može biti shvaćena kroz organizaciju socijalno strukturisane prakse metodom zasnovanom na istraživanju savremenih promena u maskulinitetu.³ Prema Konelu, maskulinitet nije fiksni identitet usađen u telo ili karakterna osobina pojedinca, već je konfiguracija prakse koja se ostvaruje u socijalnoj akciji, a razlikuje se prema uspostavljenim rodnim odnosima u jednom društvu. Rod je, pak, deo relacija produkcije i zato društvene nauke ne mogu da rastumače pitanja države, političke ekonomije, nadirućeg kapital-imperijalizma, proces socijalizacije, strukturu svesti ili politiku znanja bez punokrvne analize rodnih odnosa.⁴ U poslednjih dvadeset godina značajan obim istraživanja posvećen je socijalnoj konstrukciji maskuliniteta, muškoj pozicioniranosti i praksi u rodnim relacijama. Društvena determinisanost rodnih razlika omogućuje analitički pristup maskulinitetu kroz čije se promene mogu sagledavati efekti različitih socijalno-psiholoških fenomena. Variranje maskuliniteta deo je identitetskih promena koje se mogu posmatrati, kako na nivou individualnog sazrevanja adolescenta, tako i kao deo složenih i međusobno povezanih društvenih procesa.

Imajući u vidu da su u modernom svetu sveopšte povezanosti lokalni konstrukti maskuliniteta uslovljeni uticajem složenih globalizacijskih procesa, internacionalnim relacijama, internacionalnom trgovinom i globalnim tržištem, može se govoriti

² Golubović, Z., Jarić, I. (2010) *Kultura i preobražaj Srbije: vrednosna usmerenja građana u promenama posle 2000. godine*, Beograd: Službeni glasnik, str. 20.

³ Connell, R. W. (1993) *Schools & Social Justice*, Philadelphia: Temple University Press, str. 92.

⁴ Connell, R. W. (1987) *Gender and power: society, the person, and sexual politics*, Stanford: Stanford University Press.

o „lokalnom maskulinitetu u globalnom kontekstu”. Diverzifikacija obrazaca maskuliniteta potiče od različitih činilaca, kao što su istorijski, etnografski, klasni, regionalni i sl. Problem se sastoji u potencijalnoj ekskluzivnosti i uspostavljanju hijerarhije u relacijama između različito normiranih maskuliniteta kroz odgovore na pitanje „šta znači biti muškarac”. Različiti obrasci maskuliniteta se u tom smislu mogu tumačiti kao izraz borbe za poziciju moći pri čemu reflektuju promene u društvenoj strukturi izazvane ekonomskim, političkim i kulturnim promenama koje donosi pozni kapitalizam.

Zasnivajući svoje shvatanje maskuliniteta na tezi da su istorijski i kulturno uslovljeni rodni režimi odgovorni za formiranje konstrukta muškosti, Konel je, osamdesetih godina prošlog veka, ustanovio pojam „hegemonijskog maskuliniteta”. Ne osporavajući raznovrsnost u značenju muškosti i postojanja mnoštva njenih potencijalnih izraza i tipova, prema Konelu, uvek postoji jedan „pobednički stil” prema kome se većina upravlja.

Obrazac hegemonijskog maskuliniteta uključuje strukturu moći fokusirajući se na dominantnu grupu, pri čemu se u praksi (skup očekivanih uloga i identiteta) ostvaruje muška dominacija. Iako, statistički posmatrano, hegemonijski maskulinitet ne preovlađuje u društvenoj realnosti, on se smatra normativom i „prava” i „normalna” muškost se pozicionira u odnosu na njega. Muškarci kroz patrijarhat stiču prednost i dominaciju, hegemonijska muškost dobija saglasnost koju ne ostvaruje putem nasilja (iako može biti podržana silom), već se dominacija postiže kroz kulturu, institucije i ubeđivanje.⁵ Brojna istraživanja koja su usledila nakon pojave koncepta hegemonijskog maskuliniteta u društvenoj teoriji, proširila su okvire pojma, a kritički pristupi zasnovani na tragu promena u rodnim relacijama, osporili su mogućnost njegove rigidne formulacije.

Kriminološka istraživanja su potvrdila vezu između pojedinačnih obrazaca agresivnosti i muškosti u kojoj se hegemonijski maskulinitet, ne mehanički, već kroz element hegemonije, pojavljuje kao uzrok pojedinih oblika kriminaliteta.⁶ Veći broj počilaca muškog pola, kako potvrđuju podaci kriminoloških istraživanja, takođe svedoče o korelaciji između hegemonijskog maskuliniteta i nekih oblika kriminaliteta.⁷ Međutim, jedna od kritika koncepta hegemonijskog maskuliniteta, potiče upravo iz oblasti kriminologije, jer po mišljenju Kolijera,⁸ ovaj obrazac na

⁵ Connell, R. W. (2005) *Masculinities*, Berkeley: University of California Press, str. 832.

⁶ Messerschmidt, J. (1997) *Crime as structured action: Gender, race, class and crime in the making*, Thousand Oaks, CA: Sage.

⁷ Messerschmidt, J. W. (1993) *Masculinities and crime: Critique and reconceptualization of theory*, Lanham: Rowman & Littlefield.

⁸ Collier, R. W. (1998) *Masculinities, crime and criminology: Men, heterosexuality and the criminal(ised) other*, London: Sage.

isključiv način povezuje muškost, nasilje i kriminal. On smatra da se hegemonijska muškost u kriminologiji neopravdano identifikuje samo sa negativnim osobinama, koje se pripisuju muškarcima bez emocija, nezavisnim, agresivnim, grubim, što ih, kao nosioce hegemonijskog maskuliniteta, čini sklonim kriminalu. Kolijer kao krucijalnu manu u konceptu hegemonijskog maskuliniteta vidi odsustvo „pozitivnih osobina” i ponašanja muškaraca koja imaju za cilj dobrobit žena. On se poziva na tradicionalne uloge muškaraca u obezbeđivanju sredstava za život, ostvarivanju bračne uloge i očinstvu. Kolijer gubi iz vida da nije reč o jednostavnoj, mehaničkoj vezi u kojoj dominacija počiva na otvorenoj agresiji koja povezuje muškost i kriminalitet, već se radi o sofisticiranim ideologijama koje utiču na ponašanje dečaka i muškaraca kanališući tenzije, konflikte i otpore.

Upravo, „pozitivne” strane hegemonijske muškosti biće dovedene u pitanje u novijoj diskurzivnoj dinamici maskuliniteta izazvanoj dominacijom potrošačke kulture i tercijarnog sektora u postindustrijskom društvu.

Adolescentsko nasilje i maskulinitet

Preovlađujuća usmerenja u tumačenju adolescentskog nasilja kreću se od isticanja negativnog uticaja preterano agresivnih medijskih sadržaja posvećenih deci i omladini,⁹ uključujući Internet, video igre koje podstiču identifikovanje adolescenata sa nasilničkim ponašanjem, do socijalno-psiholoških objašnjenja koja uključuju porodičnu patologiju, siromaštvo, nejednakost i sl. Rodni aspekt je dugo bio zanemaren u teorijama o kriminalitetu i maloletničkoj delinkvenciji.

Prvi značajan osvrt na ulogu muškosti u maloletničkom kriminalitetu dao je Albert Koen¹⁰ u knjizi *Delinkventni dečaci*, stavljajući je u centar kriminološke analize. Prema Koenu, muška mladalačka subkultura u osnovi obezbeđuje alternativni kontekst u kome obični dečaci, ili pak, oni koji su manje od običnih, uspevaju da steknu sigurnost u sebe kroz maskulinitet koji će ih učiniti važnim u ovom svetu.¹¹ U kasnijim istraživanjima se „opasni maskulinitet” ili „hiper-maskulinitet” pojavljuje kao moguća, ali ne i neizbežna faza u adolescentskom sazrevanju dečaka. Adolescentsko doba je izuzetno problematičan prelaz iz dečastva i tokom tog procesa se mnoge instance seksualnog, homofobičnog i drugih nasilja pojavljuju u kontekstu dečakog stabilizovanja.¹² Okretanje ka

⁹ Klein, J., Chancer L. (2000) „Masculinity Matters: The Role of Gender in High Profile School Violence Cases”, u: Spina, S. (ed.) *Smoke and Mirrors: The Hidden Context of Violence in Schools and Society*, New York: Rowman & Littlefield, str. 129-162.

¹⁰ Choen, A. (1956) *Delinquent boys: the culture of the gang*, Bloomington: Indiana University Press.

¹¹ Carrington, K., Pereira, M. (2010) *Offending Youth: Sex, Crime and Justice*, Annandale, N. S. W.: Federation Press, str. 79.

¹² Ibidem, str. 84.

maskulinitetu kao rizičnom faktoru usmerava pažnju istraživača na lokalnu kulturu i hijerarhije, vršnjačke interakcije, normativne rodne ideologije i interakcije između nastavnika, adolescenata i rodnog identiteta.¹³

Baveći se problemom školskog nasilja, američki sociolozi su ukazali da termini kao što su „tinejdžersko nasilje”, „omladinsko nasilje”, „gang nasilje”, „nasilje iz predgrađa” pretpostavlja jednaku zastupljenost dečaka i devojčica u kriminalitetu sa elementima nasilja i da se malo pažnje posvećuje činjenici da je nasilje u značajnoj meri zastupljenije kod dečaka, te da se maskulinitet pojavljuje kao pojedinačni i najveći rizični faktor kod školskog nasilja. Po mišljenju autora, dečaci koji ga čine nisu psihopatološki devijanti, već se pre mogu opisati kao previše prilagođeni partikularnim normativnim konstrukcijama maskuliniteta, konstrukciji koja definiše nasilje kao legitiman odgovor na stanje ugroženosti i pretpostavljenog poniženja.¹⁴ Uprkos sličnostima između polova, u većini statističkih merenja pojavljuje se jedna uporna rodna razlika, a to je nasilje i spremnost da ga dečaci vide kao legitimno sredstvo u rešavanju konflikata. Četiri puta više tinejdžera od tinejdžerki smatra da je fizički sukob neizbežan i opravdan u odbrani sopstvene pozicije.¹⁵ Psihološka saznanja koja se zasnivaju na merenju stavova o muškosti i ideologiji muškosti dokumentuju u svojim rezultatima da se nasilje legitimiše kao „muškost” i da je ono normativno za većinu dečaka.¹⁶ U osnovi ovakvog ponašanja stoje kriterijumi koji određuju adekvatnu rodnu pojavnost sa utvrđenim kodovima muškosti. Oni dovode do „kulture marginalizacije” onih koji ne pripadaju „tvrdoj muškosti” što se često ispoljava kroz homofobično nasilje, maltretiranje, pretnje drugim dečacima, mazohističke i sadističke igre i rituale, ekscesne i rizične postupke (pijanstva i vožnje u pijanom stanju) i seksualno nasilje. Zlostavljanje, nasilje i polna zrelost počinju vrlo rano kod dečaka sa pojedinačnim rezonancama u sedmoj i osmoj godini života.¹⁷ Za razliku od devojčica, dečaci „stiču glas” neautentičnim stavovima muškosti, lažnom hrabrošću, bezrazložnim i rizičnim nasiljem koje ustanovljava „dečačke kodekse” ili „maske muškosti”. Ovaj „oklop muškosti” skriva topla, saosećajna, komunikativna i ranjiva bića iza veoma rano izabranog stoičkog, nekomunikativnog i grubog ponašanja. Priče o dečacima i njihovim bandama u američkoj kulturi imaju svoje društveno-istorijsko utemeljenje. Konstrukt „dečačkog koda” se povezuje

¹³ Kimmel, M, Mahler, M. (2003) „Adolescent Masculinity, Homophobia, and Violence Random School Shootings, 1982-2001”, u: *American Behavioral Scientist*, vol. 46, br. 10, str. 1439-1458.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Kimmel, M. (2000) *The gendered society*, New York: Oxford University Press.

¹⁶ Lefkowitz, B. (1997) *Our Guys*, New York: Vintage Books.

¹⁷ Chu, J. (2000) *Learning what boys know: An observational and interview study with six four year old boys*, Unpublished doctoral dissertation, Graduate School of Education, Harvard University, Cambridge, MA.

sa razvojem kulture industrijskog društva u Americi, a promene koje su zahvatile postindustrijsko društvo poznog kapitalizma (nestabilno tržište rada, promene na planu porodice, porast individualizma) dovele su do diverzifikacije obrasca muškosti.

Odgovor na pitanje „šta znači biti muškarac” u Srbiji, kao postkonfliktnom i posttranzicionom društvu suočava se sa konfuzijom u kojoj se u okviru patrijarhalnog modela prožimaju različiti diskursi muškosti. Dominatni tradicionalni patrijarhalni obrazac koji je opstajao tokom socijalističkog perioda u formi emancipovane muškosti koja je deklarativno priznavala rodnu jednakost, pod naletom tranzicije će biti rekonstruisan u procesu re-tradicionalizacije i re-patrijarhalizacije,¹⁸ da bi se u posttranzicionoj Srbiji situacija menjala pod uticajem potrošačko-konzumerske kulture rukovođene potrebama tržišta. Smena ideologija neće osporiti dominaciju patrijarhalne muškosti u Srbiji, ali će se u različitim periodima različitim intenzitetom ispoljavati dva osnovna sindroma patrijarhata – agonizam i hedonizam. S tim u vezi, normativni maskulinitet ostaje u okvirima tvrde muškosti, a sa njim povezano nasilje će biti posledica različitih izvora frustracije. Mačo-maskulinitet postaje zlokoban jer poprima konfliktnost koja stoji u interakciji sa društvenom i kulturnom nestabilnošću. „Dugotrajno osećanje nemoći i nemogućnost afirmacije u očima značajnih drugih generatori su hroničnog i dubokog nezadovoljstva. Strah, strepnja, nesigurnost i hronično stanje i osećanje bespomoćnosti mogu biti izazvani i produbljeni različitim oblicima društvene krize i patoloških pojava koje je prate”.¹⁹

U devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji su, u procesu re-patrijarhalizacije i mitologizacije, nacionalističko-ratnički aspekti pseudo-patrijarhalnog maskuliniteta činili dominantan obrazac muškosti koji je u osnovi skrivao konverziju društvenih vrednosti i totalnu kriminalizaciju društva. „Heroizacija kriminalaca (upravo kriminalaca) pojavljuje se kao logična posledica procesa mitologizacije heroja u uslovima kriminalizovanog društva (opšte prihvatanje neminovnosti izbegavanja regulativnih normi društva u dostizanju ciljeva)”. Otpor konvencionalnim društvenim uzorima i celokupni koncept buntovništva pomeren je iz sfere pop kulture u daleko brutalniju ikonografiju kriminala, paravojnih jedinica i huliganstva. Glamurizacija novih junaka imala je neospornu političku i medijsku podršku, ali su impulsi za novom krvavom ikonografijom izbijali iz ekstremne kolektivne uznemirenosti i nemoćnog prezira prema društvenim elitama. „Podvizi” kriminalca prepoznati su kao junačka dela, pri čemu je kuburu zamenio kalašnjikov. Populizam i nacionalistička ideologija tranzicionog perioda nametali su anti-kulturni hibrid u kome su se mešale

¹⁸ Blagojević, M. (2008/2009) *Ko polaže računa ženama? Rod i odgovornost*, Budapest: Altera – Gender Research and Consultancy.

¹⁹ Pavićević, O., Simeunović-Patić, B. (2011) *O negativnom društvenom junaku*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

„zapadno-potrošačke i populističko nacionalističke matrice”,²⁰ da bi se u nastavku društvene transformacije postepeno, ali ne i potpuno, gubio pseudo-patrijarhalni, militantni i nacionalistički sadržaj i ustupao mesto glamuru potrošačkog spektakla.

Tenzije unutar kulturnog hibrida patrijarhalne i potrošačke kulture dovode do novih teškoća na planu definisanja normativnog maskuliniteta, jer se on otvoreno (bez ideoloških izmaglica) gradi na temelju materijalističkih vrednosti i mogućnosti realizacije ekonomskog uspeha. Nakon decenija u kojima su obrazovanje i intelektualne veštine obezvređene kao nebitne za postizanje društvenog i materijalnog uspeha, statusa i ugleda, nove generacije se suočavaju sa kontradiktornom situacijom u kojoj se mešaju poruke da se može uspeti brzo, nelegitimnim sredstvima i bez rada na sebi (privatizacioni dobitinici, estradne zvezde, učesnici rialiti programa) i zahteva novog tržišta koje traži nove obrazovne profile za koje su ograničeni resursi, jer školovanje nije više svakome dostupno. Prolongirana ekonomska kriza, velika nezaposlenost i propadanje privrede u Srbiji stvara društvene viškove koje u velikoj meri čine muškarci, što pak, dovodi do velikog potresa na planu ostvarivanja normativnih rodni uloga. Onemogućen da ostvari tradicionalnu mušku ulogu zaštitnika i hranitelja porodice, muškarac se od poniženja brani autoagresijom (alkoholizam, depresija, samopovređivanje) ili agresijom sa velikim kapacitetom mržnje prema svemu što simbolizuje privilegije i status „uspešnog muškarca novog doba”. U tom smislu, „protestna muškost” zadržava nacionalističko-antievropski-tradicionalno-patrijarhalni diskurs otpora prema procesima globalizacije, vesternizacije, i na kraju, preteće demaskulinizacije koja se tumači kao njihov neposredni rezultat. Dečaci koji stasavaju muškost doživljavaju kao fizičku snagu, ispoljavanje fizičkog otpora i uništenja svega što se tumači kao izvor zla, pri čemu su kriterijumi razdvajanja dobrog i lošeg daleko od promišljenog sagledavanja stvarnih uzroka nelagode, već su svedeni na kriterijume hegemonijskog maskuliniteta. Kao rezultat se pojavljuje nasilje prema drugačijem seksualnom opredeljenju, antiintelektualizam, huliganstvo, uništavanje znamenja potrošačke zapadne kulture (u čije vrednosti su sami duboko uronjeni), pljačkanje sportskih radnji, razbijanje McDonald’s restorana, paljenje stranih ambasada, kao i konzumiranje stimulativnih sredstava koja ojačavaju utisak moći. Revolt nezadovoljnih, dezorijentisanih tinejdžera sadrži izuzetan manipulativan potencijal što za posledicu ima njihovo angažovanje, privremeno ili trajno, u ostvarivanju različitih ideoloških, političkih, i kriminalnih ciljeva.

U vezi sa prednje navedenim neophodno je istaći sledeće statističke podatke, koji se odnose na korelaciju broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnih lica u

²⁰ Kronja, I. (2008) „Čovjek tranzicije u mas-medijskom društvu (slučaj Srbija)”, u: *Filozofska istraživanja*, vol. 109, br. 28, sv. 1, str. 97-106.

periodu od 2001. do 2010. godine.²¹ Imajući u vidu temu ovog rada, naš fokus biće usmeren na krivična dela čije obeležje je najviši stepen društvene opasnosti, a čije zaštitne objekte je zakonodavac definisao kao život, telo i imovinu. Mišljenja smo da se u navedenom desetogodišnjem periodu može uočiti trend porasta delikata protiv života i tela, što se ne bi moglo reći za krivična dela protiv imovine. Ovo samo po sebi ukazuje na porast agresivnosti u ponašanju maloletnih lica radi ostvarivanja materijalnih ciljeva, bez obzira na težinu posledice učinjenog dela. Shodno tome, slede tabele sa predmetnim statističkim podacima radi ilustracije osnove za ovakav zaključak, te ostvarivanja uvida u reakciju organa krivičnog gonjenja.

Tabela br. 1 Prijavljena maloletna lica prema krivičnom delu, 2001-2010.

Krivična dela	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Protiv života i tela	289	369	310	374	402	436	432	592	461	482
Protiv imovine	2923	2374	1656	2128	1994	1931	2198	2471	2015	2142

Tabela br. 2 Optužena maloletna lica prema krivičnom delu, 2001-2010.

Krivična dela	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Protiv života i tela	261	319	403	332	401	309	421	388	369	278
Protiv imovine	2674	2929	2250	1972	2347	1494	1570	1807	1424	1256

Tabela br. 3 Osuđena maloletna lica prema krivičnom delu, 2001-2010.

Krivična dela	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Protiv života i tela	186	220	266	235	252	212	318	321	275	208
Protiv imovine	1954	1856	1525	1425	1635	1033	1271	1424	1091	960

Zaključak

Ideološki vakuum koji je nastao povlačenjem socijalističke ideologije, a zatim i popuštanjem nacionalističko-populističkičke mobilizacije u Srbiji, popunjen je stihijskim i intenzivnim naletom potrošačko-konzumerske kulture sa izrazitim materijalističkim vrednosnim obrascem. Konfuzija i razočaranje kao reakcija nisu samo produkt permanentne ekonomske i društvene krize koja se decenijama preliva

²¹ Preuzeto iz Biltena Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije br. 547, str. 13, 29. i 43.

iz jednog u drugi oblik, već faktičko osporavanje bilo kakvih vrednosnih uporišta koja bi pojedincu omogućila društvenu afirmaciju mimo sticanja materijalnih dobara i ekonomskog uspeha. Vrlo brzo se pokazalo da luksuzna potrošnja predstavlja privilegiju povlašćenog i malobrojnog sloja nastalog u ekstremnoj tranzicionoj polarizaciji, a sfera potrošnje je postala najmarkantniji vid raslojavanja. U procesu sveopšte komercijalizacije, medijski posredovana industrija zabave promovise kratkoročni hedonizam kao kulturni obrazac u kome se lagodan, luksuzan život, rasterećen od odgovornosti prema sebi i drugima, doživljava kao ultimativni životni cilj. Sredstva za dostizanje tog cilja su izrazito ograničena i to je situacija koja dovodi do nezadovoljstva i besa, vrlo često izraženog kroz spremnost na nasilje, posebno kada je reč o populaciji mladih. Osećanje izneverenosti i besperspektivnosti u procesu percepcije sopstvenog značaja i kvaliteta u društvenom ambijentu materijalističke bahatosti i suspendovane društvene solidarnosti rezultira u neadekvatnoj reakciji povređene i pobunjene muškosti. Tradicionalna muška uloga je u realnosti temeljno uzdrmana, kako nemogućnošću muškarca da ostvari elementarna sredstva za egzistencijalni opstanak porodice, tako i novim zahtevima kapitalističkog tržišta. Obrazovanje kao zahtev korporativnog kapitalizma dobija novi diskriminacioni značaj, gurajući one koji ne poseduju adekvatne obrazovne i intelektualne veštine i znanja na društvenu marginu. Rešenja u zapošljavanju društvenih viškova, nude se najčešće u slabo plaćenim poslovima u sektoru usluga, što pak, zahteva kompromise sa tradicionalnim maskulinitetom jer se rad u tom sektoru doživljava kao atak na muško dostojanstvo kao suviše feminiziran i servilan. Adolescentska alternativa novom društveno-kulturnom poretku koji je gotovo iskorenio humani aspekt društvene egzistencije i učinio pokušaje da se na različitim nivoima revitalizuju principi solidarnosti, empatije i altruizma gotovo tragikomičnim, takođe se može okarakterisati kao nehumana, nasilna i sklona kriminalu jer ta alternativa mora da bude brutalnija od stvarnosti koja je proizvodi. U tom smislu je uspostavljena veza između hiper-maskuliniteta kao izraza besa i mržnje i kratkoročnog hedonizma – etičkog utemeljenja preovlađujuće rezignacije i cinizma. Maloletnički kriminal dobija novo utemeljenje, jer sa jedne strane predstavlja izraz huliganske pobune protiv neprijateljskog poretka (koji dolazi sa Zapada), a sa druge revolt zbog uskraćenosti u nečemu što je promovisano kao imperativ novog potrošačkog raja.

Literatura

- Bilten Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije*, br. 547, 2012, Beograd
- Blagojević, M. (2008/2009) *Ko polaže računa ženama? Rod i odgovornost*, Budapest : Altera – Gender Research and Consultancy
- Carrington, K., Pereira, M. (2010) *Offending Youth: Sex, Crime and Justice*, Annandale, N. S. W.: Federation Press
- Choen, A. (1956) *Delinquent boys: the culture of the gang*, Bloomington: Indiana University Press
- Chu, J. (2000) *Learning what boys know: An observational and interview study with six four year old boys*, Unpublished doctoral dissertation, Graduate School of Education, Harvard University, Cambridge, MA
- Connell, R. W. (1987) *Gender and power: society, the person, and sexual politics*, Stanford: Stanford University Press
- Collier, R. W. (1998) *Masculinities, crime and criminology: Men, heterosexuality and the criminal(ised) other*, London: Sage
- Connell, R. W. (1993) *Schools & Social Justice*, Philadelphia: Temple University Press
- Connell, R. W. (1998) „Masculinities and globalization”, u: *Men and Masculinities*, br. 1, str. 3-23
- Connell, R. W. (2005) *Masculinities*, Berkeley: University of California Press
- Connell R. W., Messerschmidt J. W. (2005) „Hegemonic Masculinity Rethinking the Concept”, u: *Gender & Society*, vol. 19, br. 6, str. 829-859.
- Golubović, Z., Jarić, I. (2010) *Kultura i preobražaj Srbije: vrednosna usmerenja građana u promenama posle 2000. godine*, Beograd: Službeni glasnik
- Kimmler, M, Mahler, M. (2003) „Adolescent Masculinity, Homophobia, and Violence Random School Shootings, 1982-2001”, u: *American Behavioral Scientist*, vol. 46, br. 10, str. 1439-1458.
- Kimmel, M. (2000) *The gendered society*, New York: Oxford University Press
- Klein, J., Chancer L. (2000) „Masculinity Matters: The Role of Gender in High Profile School Violence Cases”, u: Spina, S. (ed.) *Smoke and Mirrors: The Hidden Context of Violence in Schools and Society*, New York: Rowman & Littlefield, str. 129-162
- Kronja, I. (2008) „Čovjek tranzicije u mas-medijskom društvu (slučaj Srbija)”, u: *Filozofska istraživanja*, vol. 109, br. 28, sv. 1, str. 97-106

Lefkowitz, B. (1997) *Our Guys*, New York: Vintage Books

Messerschmidt, J. W. (1993) *Masculinities and crime: Critique and reconceptualization of theory*, Lanham: Rowman & Littlefield

Messerschmidt, J. (1997) *Crime as structured action: Gender, race, class and crime in the making*, Thousand Oaks, CA: Sage

Pavićević, O., Simeunović–Patić, B. (2011) *O negativnom društvenom junaku*, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja